

JAPON ÇALIŞMA HAYATININ İKİ BÜYÜK PROBLEMİ: KAROSHİ VE KAROJİSATSU

TWO BIG PROBLEMS OF THE JAPANESE WORKING LIFE: KAROSHİ AND KAROJİSATSU

Yrd. Doç. Dr. Sevgi IŞIK EROL*

Özet

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Japonekonomisiçok hızlı iyileşmişveotuz yıldan daha kısa bir sürede,dünyanın ikinci büyükbir ekonomisi olmuştur.Bu durumun arkasında yatan çeşitli nedenleri vardır.Nedenlerden biriside Japonların ellerinden geldiğince çok çalışmasıdır. Ancak bu durumfazla çalışmaktan kaynaklanan ölüm anlamına gelen“karoshi” ve fazla çalışmaktan kaynaklanan intihar anlamına gelen“karojisatsu” problemlerineneden olmuştur. Karoshi, Japonca bir terimdir ve1970 yılından beri ülkede yaygın olarak kullanılmaktadır. Kurbanların çoğu ilk çalışma yıllarında kalp yetmezliği, beyin kanaması veya kalp krizinden ölmektedir.1980'lerin ikinci yarısından bu yana da, karojisatsuJaponya'da büyük bir toplumsal sorun haline gelmiştir. Karoshi ve karojisatsu kurbanları genellikle bir yılda 3,000- 3,500 saat çalışmakta ve 39 ya da 40 yaşında da ölmektedir.Fakat Japon hükümeti sadece soruşturmaların yürütülmesinde değil, aynı zamanda “işçi tazminat sistemi” aracılığıyla karoshi telafisi için de isteksizdir.

Anahtar Kelimeler: Karoshi, karojisatsu, fazla çalışma, ölüm, intihar.

Abstract

After the Second World War, the Japanese economy was able to recover very fast and became the second economy in the world in less than three decades.There are several reasons for this situation; one of the reasons was that the Japanese working hard as much as they could. However, overwork has caused problems of “karoshi” and “karojisatsu”. Karoshi is a Japanese term which means death derived from overwork. This term has been used since the 1970s. Most of the victims, in their first working years, die from heart failure, cerebral hemorrhage

* Yüzüncü Yıl Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, sevgi.isik@windowslive.com
ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi / Cilt: 3 / Sayı: 1 / Ocak-Nisan 2015 / Sayfa: 15-31
Labour World / Volume: 3 / Issue: 1 / January-April 2015 / Page: 15-31

or myocardial infarction. Since the second half of the 1980s, karojisatsu (suicide derived from overwork) has also become a big social issue in Japan. The victims of Karoshi and karojisatsugenerally work 3,000-3,500 hours a year and die at 39 or 40 years of age. However, the government of Japanis reluctant not only to conduct investigations but also to compensate karoshi through the “workers’ compensation system”.

Keywords: Karoshi, karojisatsu,overwork, death, suicide.

JEL Classification: J81

Giriş

İkinci Dünya Savaşı’nın yıkımının ardından 1945-1975 yıllar arasında Japon ekonomisinin de dikkat çekici bir yükseliş yaşanmıştır. Ancak ekonominin bu akıl almaz yükselişinin bedelini “emekçiler” ödemiştir. Özellikle 1940 ve 1970’li yıllar arasında 30-40 yaşları arasındaki çalışanlar Japonya’da uzun ve ağır çalışma koşulları neticesinde ya “beyin felci”, “kalp krizinden” veya “akut kalp yetmezliği” gibi rahatsızlıklar nedeniyle hayatlarını kaybetmişler ya da intihar etmişlerdir.

Çalışma saatlerinin uzunluğu, Japon kültüründen kaynaklanmış olsa da 1980’li yıllarda yaşanan ekonomik kriz neticesinde güvencesiz çalışanların, geçici çalışanların, part-time çalışanların, evde çalışanların, sözleşmeli çalışanların ve vardiyalı çalışanların sayısında artış yaşanmıştır. Nitekim bu artışa bağlı olarak çalışanlar da işini kaybetme korkusunun yaygınlaşmasıyla, çalışanlar işlerine daha bağımlı hale gelmiştir. Öte yandan işin gerekleri ağırlaşmış, sosyal destek yok denecek kadar zayıflamış ve denetimler yetersizleşmiştir.

Japonya’da azami haftalık çalışma süresinin çok uzun olduğu ve buna bağlı olarak çalışma hayatında karoshi ve karojisatsunun çok yaygın olarak yaşandığı bilinen bir gerçektir. Bu bağlamda çalışma saatlerinin uzunluğuneticesindeyaşanan işçi ölümleri, işçi intiharlarıveya işçilerin ciddi işgöremez duruma gelmeleri meselenin bir boyutudur. Ancak meselenin diğer boyutu ise işçi/ailesinin tazminat alabilme mücadelesidir. Çünkü Çalışma Bakanlığı’nın belirlediği kriterleri ispatlatmak kimi zaman işçi açısından neredeyse imkânsızdır. Neticede insanın aklına şu soru geliyor! Bu durumun en ağır sonucunu işçi ve aileleri yaşadığına göre acaba hükümet şirketleri mi koruyor?

Çağımızda teknolojisi ile tüm dünyaya adını duyurmuş bir ülke olan Japonya’nın her yıl binlerce çalışanının, aşırı çalışmaktan kaynaklanan karoshi ve karojisatsu sonucu hayatını kaybetmesi hakikaten çok vahimdir. Vahim olduğu kadar, dikkat çekici olması nedeniyle de çalışmamızın konusunu oluşturmaktadır.

Bu bağlamda çalışmamızın amacı ekonomisiyle, teknolojisiyle dünya devi olan Japonya’nın bu başarısının arkasında sanılanın aksine huzurlu bir çalışma ortamının olmadığı, tam tersine her yıl binlerce insanın ölümüne neden olan bir çalışma ortamının yattığını gözler önüne sermektir. Bu bağlamda ilk bölümde karoshi kavramı, karoshiden kimlerin

öldüğü, Japonya’da uzun çalışma saatleri, karoshi kapsamında işçi tazminatları ve anti-karoshiaktivist yaklaşımlar ele alınacaktır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise fazla çalışmaktan kaynaklı intiharlar yani karojisatsu kavramı, Japonya’da çalışma ortamının depresif belirtiler ve intihar düşüncesi üzerindeki etkisi üzerinde durulacaktır. Son olarak karoshi ve karojisatsu’nun önlenmesi için alınacak tedbirlere kısaca değinilecektir.

1. Fazla Çalışmaktan Kaynaklı Ölümler: Karoshi

1970’lerden beri kullanılan karoshi kavramı, fazla çalışma sonucu gelen ani ölümü anlatan Japonca bir terimdir. Bu bağlamda karoshi pür tıbbi bir kavram olmayıp, sosyal unsurları da içinde barındıran bir kavramdır (ILO, 2013). Karoshi, ağırlaştırılmış ağır bir iş yükü ve/veya en az 4 hafta, haftada 65 saat ve üzeri veya en az 8 hafta, haftada 60 saat veya üzeri çalışmaya bağlı olarak çalışanın ölmesi durumudur. Öyle ki, Japonya’da uzun ve ağır çalışma koşulları neticesinde “beyin felci”, “kalp krizi” veya “akut kalp yetmezliği” gibi rahatsızlıklar sonucu çalışanlar hayatını kaybetmektedir (Tofugu, 2012).

Japonya, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra otuz yıldan daha az bir sürede dünyanın ikinci büyük ekonomisi haline gelmiştir; bu durumun ardında yatan nedenlerinden biri Japonların ellerinden geldiğince çok çalışmalarıdır. Nitekim normal çalışma saatlerini fazlasıyla aşan mesai saatlerinin olumsuz sonuçları çok geçmeden kendini göstermiştir (Kirai, 2007). Özellikle Japonya’da 1940 ve 1970’li yıllar arasında otuzlu ve kırklı yaşlardaki pek çok erkek çalışan, orantısız bir şekilde kalp rahatsızlığı nedeniyle ölmeye başlamıştır. Fakat 1969 yılında Japonya’nın en büyük gazete şirketlerinden birisinin nakliye bölümünde çalışan 29 yaşındaki bir erkek işçinin felç geçirmesi sonucu ölmesi ve konunun dava edilmesi ile karoshi ilk defa kamuoyuna yansımıştır. Dava sonucunda karoshi kurbanlarının ailelerine tazminat ödenmiş ve bazı işyerlerinde değişiklikler yapılmış olmasına rağmen Japon halkının çoğu, sözde anti-karoshi politikaların etkili olduğunu düşünmemiş ve Japonya’nın hala ağır ve stresli çalışma şartlarına sahip olduğuna inanmışlardır (Wisegeek, 2014). Nitekim üst düzey yöneticilerin de herhangi bir hastalık belirtisi olmadan ölmesiyle halkta endişeler had safhaya ulaşmış ve hükümet harekete geçerek karoshi hakkında araştırmalara başlamıştır (Tofugu, 2012).

1988 yılında yapılan işgücü anketlerine göre, erkek çalışanların (7,8 milyon) neredeyse dörtte birinin haftada 60 saatten fazla çalıştığı tespit edilmiştir. Bu oran 1975 yılındaki çalışma saatlerine göre nerdeyse 2,4 kat daha fazladır. Söz konusu istatistikler her ne kadar haftalık çalışma saatlerini 60 saat olarak belirlese de, gerçekte bu rakamın 70-90 saate kadar çıktığı bilinmektedir (Duncan, 2014).

Peki, çalışma saatleri neden bu kadar uzun diye akla bir soru gelebilir? Bu sorunun cevabı Japon kültüründe yatmaktadır. Öyle ki, Japon çalışanlar şirkete bağlılığını göstermek için çok çalışmaktadırlar. Nitekim hükümet tarafından yapılan bir araştırmada, çalışanların %90’nın iş-yaşam dengesini bilmediği tespit edilmiştir. Bu bağlamda çalışanın, mesai saati dışında yani tatil zamanlarında bir randevusu olsa bile eğer işveren/yönetici çalışandan mesaiye kalmasını isterse, çalışanların beşte dördünün hiç düşünmeden kendi programla-

rını iptal edip, mesaiye kalmayı kabul ettikleri aynı araştırmada tespit edilmiştir (Tofugu, 2012).

Karoshi ile ilgili araştırmalar ilerleyen yıllarda da devam etmesine rağmen, araştırma sonuçlarında olumlu pek bir değişiklik olmadığı tespit edilmiştir. Öyle ki, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) 2001 yılı raporunda, Japonya’da çalışanların %28’inin haftada 50 saat ve daha fazla çalıştığı belirtilmektedir. Japonya %28 oranı ile Almanya %5,3, Finlandiya %4,5, İsveç %1,9 ve Hollanda %1,4 gibi birçok Avrupa ülkesinden oldukça uzun haftalık çalışma saatine sahiptir (Iwasaki, 2006: 537). Japonya hemen hemen Amerika ile aynı seviyede gelişmiş bir ülke olmasına rağmen, Japonya’da çalışma saatleri Amerika’da ki geçerli çalışma saatlerinden çok daha fazladır. Öte yandan Japonya’da çalışma saatleri ile ilgili yapılan istatistiklere göre fazla mesailer gizlenmekte yani kayıtdışı bırakılmaktadır (Tofugu, 2012).

1.1. Karoshiden Ölenler Kimler?

Karoshi ile ilgili resmi istatistikler mevcut olmasa da, doktor ve avukatlar yıl içerisindeki karoshi kurbanlarına ait birtakım özellikleri/bilgileri derlemektedirler. Buna göre çoğu karoshi kurbanlarının yaş grupları genellikle 30’lu ve 50’li li yaşlarda olmakla beraber son yıllarda 20’li yaşlarda da bir artış olduğu gözlemlenmektedir. Karoshi kurbanları, çeşitli mesleklerde yer alan kadın ve erkek çalışanlardan olabildiği gibi mavi yakalı ve beyaz yakalı çalışanlardan da olabilmektedir. Ancak genç bayanlar (özellikle hemşireler ve öğretmenler) arasında stresli çalışma ortamı daha yaygın olsa da, karoshi kurbanlarının çoğunluğunu erkeklerin oluşturduğu da bir gerçektir (Morioka, 2008:6; Kato, 2014).

Öte yandan satış, finans, teknik işler, basın, reklam gibi sektörlerdeki beyaz yakalı çalışanlar arasında karoshi yaygınlık gösterirken; imalat, inşaat, taksi ve kamyon sürücüleri gibi düzensiz ve gece vardiyalı işlerde de mavi yakalı çalışanlar arasında karoshi yaygınlık göstermektedir. Bir işyerinde sadece mavi/beyaz yakalı çalışanlar değil, aynı zamanda orta düzey yöneticilerde büyük bir risk altındadırlar. Karoshi de işletme büyüklüğü de bir ölçüt olmamakla birlikte, kuruluşlar ister küçük bir aile şirketi olsun, isterse çok uluslu bir şirket olsun, karoshi vakaları hemen hemen hepsinde görülmektedir. Hatta işveren olarak kamu sektörü dekaroshiye karşı güvenli bir yer değildir; aksine kurbanların sayısı kamu kurumunda da gün geçtikçe artmaktadır (Morioka, 2008:6).

Ölenlerin belirgin bir sınıfsal ayrımı da yoktur. Daha önce de belirtildiği gibi bir sağlıklı olabileceği gibi bir otobüs şoförü de olabilir. ILO’nun konuyla ilgili yapmış olduğu araştırmaya göre birkaç örnek verilebilir (ILO, 2013).

- Bu bağlamda Japonya’da önemli bir gıda işletmesinde çalışan 34 yaşındaki Bay A hafta da 110 saat çalışması neticesinde kalp krizinden öldüğü tespit edilmiştir. Nitekim söz konusu bu kişinin ölümü “Çalışma Standartları Bürosu” tarafından da onaylanmıştır.
- Otobüs şoförü olarak çalışan Bay B’de karoshi kurbanları arasındadır. Bay B yılda 3.000 saatten fazla mesai yapan biri olarak, bazen 15 günden fazla izin almadığı da olmuştur. Nitekim Çalışma Standartları Bürosu tarafından fazla çalışmaktan kaynak-

lanan bir ölüm yaşadığı tespit edilen Bay B önce felç geçirmiş sonrada hayatını kaybetmiştir.

- Tokyo’da büyük bir baskı şirketinde çalışan Bay C’de yıllık ortalama çalışma süresi 4.320 saattir. Gece çalışmalarında da bulunan 58 yaşındaki Bay C’de tıpkı Bay B gibi önce felç geçirmiş sonrasında da hayatını kaybetmiştir. Ölümünden 14 yıl sonra, Bay C’nin eşi, ölen eşinden dolayı tazminat alabilmiştir.
- Yine 22 yaşındaki hemşire Bay D’de ayda en az 5 defa 35 saati aşan çalışmalarda bulunmuştur. Bu durum çok geçmeden genç hemşirenin kalbini yormuş ve Bay D işten kaynaklanan bir sebepten dolayı hayatını kaybetmiştir.

Ülkede 203 karoshi vakası ile ilgili yapılan çalışmalarda, beyaz yakalı çalışanlar bu sayının %70’ini oluşturmaktadır. Bu kesim haftada 60 saatten fazla çalışmakla kalmayıp, aynı zamanda ayda en az 50 saatte fazla mesai yapmışlardır. Mavi yakalı çalışanlar arasında karoshi vakaları %58 civarında gerçekleşmekle beraber haftalık çalışma ve mesai saati beyaz yakalılar ile aynıdır. Diğer bir çalışma ise Haziran 1988 ve Mayıs 1995 tarihleri arasında gerçekleştirilen 2.551 karoshi vakasıdır. Bu vakada hayatını kaybedenlerin %25’i şirket yöneticisi, %27’si işçi, %22’si satış ve büro çalışanı, %10’u sürücü, %8’i teknisyen, yaklaşık %8’i kamu çalışanıdır. Kısacası Japonya’da savaş sonrası dönem boyunca, kamuoyu anketlerinde tüm katılımcıların %90’ı kendilerini “orta sınıf” olarak tanımlamaktadır. Diğer bir deyişle karoshi, toplumun üst katmanından daha ziyade, orta düzey işlerde çalışanlarda ağırlıklı olarak görülmektedir. Ancak yineleyelim ki, bu durum çalışma hayatının diğer aktörlerinde görülmediği anlamına da gelmemektedir (Morioka, 2008:7).

1.2. Japonya’da Uzun Çalışma Saatleri

Dünyada “Japon Çalışma Sistemi” katılımcı ve demokratik bir model olarak algılanmaktadır. Oysaki 1993 ILO Dünya Çalışma Raporu’na göre Japon işçileri, stresli ve uzun çalışma saatleri neticesinde, fazla çalışmaktan kaynaklı ölümler yaşamaktadır (Kato, 2014). Ayrıca Japonya’da işçilerin ölümüne neden olan uzun çalışma saatleri ile ilgili kolayca erişilebilecek, gerçekçi veriler de mevcut değildir. Kaldı ki, erişilebilenler de genellikle gerçeği yansıtmamakta ve çoğu resmi istatistiklerde Japonya çalışma saatlerinin diğer ülkelerden daha az olduğu belirtilmektedir. Örneğin, 1999 yılı ILO raporlarına göre Japon işçilerin yılda 1.889 saat çalıştığı bu nedenle Amerika’daki çalışma saatlerinden de 77 saat daha az olduğu ileri sürülmektedir (Morioka, 2008:8). Oysaki karoshi Japonya’da iyi bilenen bir olgudur; kurbanların çoğu haftanın 7 günü, günde 14 saat çalıştıkları için genç yaşta hayatlarını kaybetmektedirler. Hatta bazı karoshi kurbanlarının haftalık çalışma saatleri 100 saati bile geçmektedir (EmployeeWellnessNetwork, 2013). Bu nedenle gerçekte Japon işçiler, diğer sanayileşmiş batılı ülkelerin işçilerinden çok daha uzun çalışmaktadır.

Çalışma saatlerinin uzunluğunun nedeni, daha öncede belirtildiği gibi Japon kültüründen kaynaklanmaktadır. Ancak konuyu sadece bu kadar ile sınırlamak doğru olmaz. Bu meselenin bir yönüdür, diğer bir yönü ise 1980 yılında yaşanan ekonomik kriz neticesinde, güvencesiz işlerin sayısının artması, buna bağlı olarak çalışanlarda işini kaybetme korkusu-

nun yaygınlaşması ve nitekim çalışanların işlerine daha çok bağımlı hale gelmesidir. 2004 yılı ILO raporuna göre Japonya’da altı milyondan fazla işgören, haftada 60 saat çalışmaktadır (EmployeeWellnessNetwork, 2013).

Çalışma saatleri ile ilgili temel istatistiklerde, Japonya’nın yıllık çalışma saatlerinin 2.400 saat olduğu belirtilmektedir. Oysaki anti-karoshi aktivistler, 39-40 yaş arasında ölen karoshi kurbanlarının genellikle yılda 3.000 ila 3.500 saat çalıştığını ve bunların %57’sinin de günde 14 saatten daha fazla çalıştığını ileri sürmektedirler. Diğer taraftan hükümet istatistiklerine göre ise Japonya, ABD, Almanya, Fransa, İngiltere gibi sanayileşmiş 5 ülke arasında; “serbest zamanı, çalışma saatinden daha kısa” olan tek ülke Japonya’dır. Japon bir erkek işçinin ortalama serbest zamanı, hafta içi günlük 2 saat 28 dakika iken, diğer dört ulusun ortalaması 4 saat ve 11 dakikadır. Japon erkekleri çalışmadığı zamanlar da bile diğer ülke erkeklerine nazaran 5 kat daha fazla işle ilgili vakit geçirirler. Öte yandan, onların aile ve arkadaşları ile geçirdiği zaman Amerikalıların ve Avrupalıların 1/20’si kadardır (Morioka, 2008:8-9; Herbing and Palumbo, 1994:12).

Japonya’da birçok işçinin mevcut yaşam standartlarının koruması fazla mesai ücretlerine bağlıdır. Japonya’da esnek bir ücret yapısı olduğundan dolayı işverenler düşük karlılık durumlarında işgücü maliyetini düşürmek için ücretleri kendilerine göre ayarlayabilmektedir. Bu durumda Japon çalışanlar için düşük ücret, fazla mesaiyi zorunlu kılmaktadır. Diğer bir faktör ise ülkedeki iş hukukunun dileyen herkese uzun çalışma saatleri ile ilgili açık kapı bırakmasıdır (Morioka, 2008:9).

Tablo 1: Tarım Dışı Sektörde Çalışanların Haftalık Çalışma Saatleri (On Bin)

Yıllar	Saat						
	1~14	15~29	30~34	35~42	43~48	49~59	60 ve yukarı
2007	253	682	411	1670	1013	800	554
2008	271	705	431	1666	990	781	537
2009	275	720	437	1717	946	714	491
2010	274	726	415	1711	951	721	502
2011	276	699	409	1645	895	687	476
2012	281	737	418	1747	942	722	490
2013	295	806	467	1737	903	687	474

Kaynak: Japan Statistics Bureau (2014) “Annual Report on the Labour Force Survey 2013”, (<http://www.stat.go.jp/english/data/roudou/report/2013/index.htm>) (12.09.2014).

Yukarıdaki Tablo 1’de de görüleceği üzere haftalık 49 saat ve üzeri çalışanların sayısı 2007 yılında 13.540.000 kişi iken, 2013 yılında alınan önlemler ile ancak 11.610.000 kişiye ka-

dar gerilemiştir. Ancak 2013 yılı için toplam istihdam edilenlerin sayısının 53.690.000 kişi olduğu göz önüne alındığından 11.610.000 rakamı hiçte azımsanmayacak büyüklüktedir.

1.3. Karoshi Kapsamında İşçi Tazminatları

Japon hükümetinin, sadece karoshi kaynaklı olayları soruşturmada değil, aynı zamanda karoshiden mağdur olan işçilerin/ailelerinin mağduriyetlerini tazmin etme konusunda da sağlıklı olduğu söylenemez (Katsuo and Johnson). Nitekim Japonya’da çalışanların iş hukuku kapsamında tazminat alma hakkına sahip olmalarına rağmen ve işverenlerinde sigorta prim ödemeleri zorunlu hale getirilmesine rağmen, karoshi mağdurlarının tazminat alabildiği nadiren görülmektedir. Öyle ki, 1989 mali yılında Japonya’da kalp-damar rahatsızlıkları ile ilgili olarak işçi tazminat taleplerini içeren 777 adet dosya bulunmaktadır. Ancak bu dosyalardan sadece 110 tanesine tazminat verilmiş ve diğerlerinin büyük kısmı karoshi kapsamında bile değerlendirmemiştir (Karoshi.Jp, 2014).

Böylesine vehamet arz eden bir durumun, gerekçelerinin önceki yıllarda yapılan düzenlemelerde aramak yerinde olacaktır. Örneğin 1987 yılında Çalışma Bakanlığı, işyerinde fazla çalışmaktan kaynaklanan ölüm vakalarının sigorta kapsamında değerlendirileceğini belirtmiştir. Ancak Bakanlık buna bir sınırlama getirmiş ve “olağan çalışma devam ederken aşırı iş yükü ile fiziksel ve/veya ruhsal rahatsızlanmalar sonucu ölen çalışanların yakınlarının” sigorta kapsamında değerlendirileceğini ileri sürmüştür. Kısacası Bakanlık için konunun objektif kriterler kapsamında değerlendirilmesi ayrı bir önem taşımaktadır. Oysa ki karoshi mağdurlarına tazminatların ödenebilmesi için belirlenen kriterlerin “katı bir nitelik taşıdığı ve kamuya yeteri kadar açıklık sağlamadığı” gerekçesi ile eleştirilmiştir. Bu bağlamda getirilen kriterler ile örneğin; haftanın 6 günü, normal çalışma süresinin iki katı ile çalışmış bir personelin sadece izinli olduğu bir günde (aşırı çalışmasının vermiş olduğu yorgunluk neticesinde) hayatını kaybetti diyelim, bunun anlamı;

1. Bu ölümün karoshikapsamında değerlendirilmeyeceği,
2. Dolayısıyla da tazminat verilmeyeceği anlamına geliyordu (Totsuka and Ueyanagi, 1991).

Kaldı ki, 1991 yılında, Tokyo Yüksek Mahkemesi, Bakanlığın kriterlerini esneterek 1972 yılında kocası fazla çalışma nedeniyle ölen Bayan Utsunomia’ya tazminat vermiştir. Mahkeme yine aynı yıl, kocasının aşırı çalışması (bir yılda 4.320 saat) nedeniyle ölen olan Bayan Miyazaki’ye de aynı şekilde mevcut kriterleri esneterek tazminat verilmesini uygun bulmuştur. Ancak Çalışma Bakanlığı karoshi kapsamında verilecek işçi tazminatları kriterlerinde esneklik, revize veya prosedür değişikliklerinin yapılmasını uygun bulmamıştır (Karoshi.Jp, 2014). Neticede 1989 mali yılında, Japon işçi tazminat fon yapısına (toplananlar ve ödenenler açısından) bakıldığında, işverenlerden gelen toplam prim 1.180.000.000.000¥ (1 \$ = ¥150 oranında 7.780.000.000 \$) ve işle ilgili yaralanma mağdurlarına toplam fayda 730.000.000.000 ¥ (4.870.000.000 \$) olarak gerçekleşmiştir (Karoshi.Jp, 2014).

Öte yandan karoshi mağdurlarının problemleri bununla da sınırlı değildir. Örneğin yapılacak bir yasal başvuruda; yargılamanın doğası gereği, zaman alıcı olması, kanıtlara erişim

eksikliği, hakemler ve yönetim kurulu üyeleri için yapılan seçimlerin yanlı olması gibi konularda davacılar da önemli prosedürel zorluklar yaşamaktadır (Totsuka and Ueyanagi, 1991).

1.4. Anti-Karoshi Aktivist Yaklaşımlar

Mayıs 2004'te, Tokyo'da zararlı ve uzun çalışma saatlerini azaltmadıkları, fazla çalışmaktan kaynaklanan ölümleri önleyemedikleri için şirket ve sendika yetkilileri, karoshi kurbanlarının aileleri tarafından dava edilmiştir. Tarihte ilk defa karoshi nedeniyle siviller bir sendikaya dava açmıştır. Japonya'da 1980'li ve 1990'lı yıllarda karoshi sorununu çözmek veya konu hakkında bilgi sahibi olmak gibi bir gayesi olmayan sendikalar, aynı zamanda emeği korumaya çalışan anti-karoshi hareketlere karşıda ilgisiz kalmışlardır (Morioka, 2008:151).

Japonya'da kendilerini “anti-karoshi aktivistler” olarak tanımlayan bir grup tarafından karoshi sorunu nihayet hak ettiği ilgiyi görmüştür. 30 yılı aşkındır yorulmadan kararlı bir şekilde çalışan bir grup aktivistler aşırı çalışma saatlerini azaltabilmek amacıyla yani karoshi kaynaklı ölümleri durdurmak amacıyla, meclise bir tasarı hazırlamışlardır. Öncelikle bu aktivistler, 1970'lerin sonlarında başlayan karoshi sorununu tespit etmeye çalışmışlar ve daha sonra devletten, aşırı çalışmanın sebebiyet verdiği sakatlık veya ölüm halinde tazminat talebinde bulunmuşlardır. Söz konusu talep Sağlık, Çalışma ve Refah Bakanlığı tarafından geri çevrildiği durumlarda ise genellikle ilgili mahkemelere başvurmuşlardır. Daha sonradan açılan bu tür davalar sosyal eğitim ya da propagandalar için temel oluşturmuştur. Oluşturulan kitap, gazete makaleleri ve sempozyum, iş uygulamalarıyla işçilerin bilinçlenmesini sağlamışlardır. Ayrıca işçi sağlığı ve iş güvenliği, iş hukuku ile hukukçulara yeni olgular sunmuşlardır. İşçilerin ve ailelerinin yargı sistemine nasıl erişebilecekleri noktasında işçilere ve ailelerine yol göstermişlerdir (North ve Morioka, 2014).

Artık karohsiyi tanıyanların sayısı arttığı gibi tazminat talebinde bulunanlarında sayısı artmaya başlamıştır. Nitekim aktivist grubun araştırma bulgularının yanı sıra, mahkeme kararlarına da bakıldığında karoshi dosyalarındaki git gide artış dikkat çekicidir.

Artan bu sayılar neticesinde Sağlık, Çalışma ve Refah Bakanlığı yıllık işgücü istatistikleri içerisine karoshi verilerini de zoraki koymaya başlamıştır (North ve Morioka, 2014).

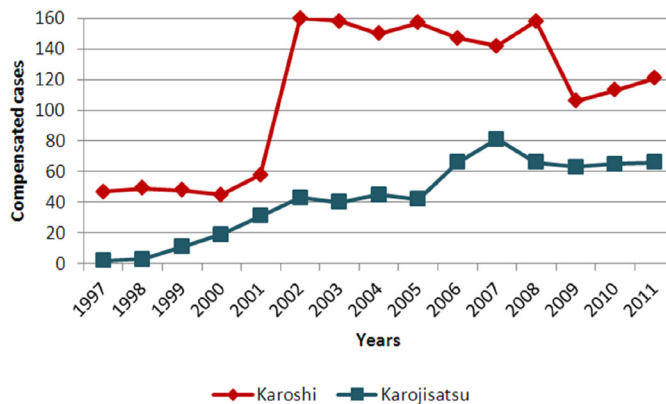
2. Fazla Çalışmaktan Kaynaklı İntiharlar: Karojisatsu

Aşırı iş yükü ve stresli çalışma koşulları nedeniyle çalışanlarda meydana gelen intihar olarak bilinen “karojisatsu” 1980'lerin ikinci yarısından bu yana Japonya'da bir toplumsal sorun haline gelmiştir. Uzun çalışma saatleri, ağır iş yükleri, iş denetiminin olmaması, rutin ve tekrarlanan görevler, kişiler arası çatışmalar, yetersiz ödüller, güvencesiz istihdam, örgütsel sorunlar işyerinde çalışanlar açısından psiko-sosyal tehlikeler haline gelmiştir. Karojisatsu'ya neden olan bazı nedenler ise genel olarak aşağıdaki gibidir (ILO, 2013).

- 1980 ve 1990'lı yıllarda balon ekonomisinin çöküşüyle birlikte meydana gelen uzun vadeli ekonomik durgunluk, bir taraftan birçok şirkette çalışan sayısının azalmasına neden olurken, diğer taraftan tam veya kısmi süreli gece çalışmasının yaygınlaşmasına, hatta tatil günlerinde de mesai yapılmasına neden olmuştur. Söz konusu çalışmalar genellikle çok uzun ve yorucu olmaya başlamıştır. Çalışanlar arasında görülen intiharlar sonucu, zamanla çalışma saatleri azalacağına, tam tersine artarak devam etmiştir.
- Çalışanlarda hayal kırıklığı nedeni ile meydana gelen stres, şirketin daha önceden belirlemiş olduğu hedeflerine ulaşmasının önünde engel teşkil etmektedir. Kaldı ki, şirketler ekonomik durgunluk dönemlerinde çalışanlarından satışları artıracak gayretler göstermelerini beklemekte; böylece çalışanlar kendilerini daha çok manevi bir baskı altında hissetmektedir.
- Personelin zorla istifaya zorlanması da çalışanların iş kaynaklı intiharlarına bir neden oluşturmaktadır. Nitekim yıllardır aynı şirkette sadakat içersinde çalışan birisinin aniden personel maliyetinin yüksekliği neden gösterilerek istifası istenebilmektedir.
- Orta kademe yöneticileri bir taraftan bağlı oldukları şirketlerin yeniden yapılanma politikalarına yardımcı olmaya çalışırken, diğer taraftan da personelin işten çıkarılmasını istemeyerek onları korumaya çalışabilir. Bu durum orta sınıf yöneticilerinde iş menşeli manevi baskılar meydana getirebilir. Çünkü Japonya'da orta kademe yöneticileri, işçinin işten ayrılması (istifa) etmesi için onu ikna etmekle görevli olduğundan dolayı, geçmişte bu tip uygulamalardan dolayı pek çok yönetici, işçiler tarafından protesto edilmiş hatta intihara kadar sürüklenmiştir.

Aşağıdaki Şekil 1'de de görüldüğü üzere Japonya'da yıllar itibariyle meydana gelen karoshi ve karojisatsu verileri yer almaktadır. Nitekim Japonya'da karoshi ve karojisatsu vakalarında artan bir eğilim olduğunu görmekteyiz. 14 yıl içinde yani 1997'den 2011 yılına kadar karoshi ve karojisatsu vakaları sırasıyla, 47-121 ve 2-66 olarak yükselmiştir (ILO, 2013).

Şekil 1: Japonya'da 1997-2011 Yılları Arasında Karoshi ve Karojisatsu Göstergeleri

Kaynak: ILO (23 April 2013) "Case Study: Karoshi: Death from Overwork", (http://www.ilo.org/safework/info/publications/WCMS_211571/lang--en/index.htm) (03.06.2014).

Esasen 1999 yılında meydana gelen “karojisatsu” vakası olayın vehametini bir kez daha gözler önüne sermektedir. Öyle ki, 1999 yılında Tokyo eteklerinde Kumagaya kentinde 23 yaşındaki Yuji Uendan aşırı iş yükü nedeniyle depresyona girerek intihar etmiş ve kendini öldürmüştür. Kurbanın günlük yapacağı işlerin yazılı olduğu küçük beyaz tahtasında ise, ‘karojisatsu’ yazısı bir noktada her şeyi açıklamaktadır. Yuji Uendan, Kumagaya’da Nikon fabrikasında 16 ay boyunca loş sarı ışıklı bir odada, baştan aşağı kendini tozdan koruyan beyaz bir iş elbisesi giyerek, yarı iletken ekipmanların üretimini denetleyen bir işte çalışmıştır. Genç adam, esasen şu anadı “Atest”olarak bilinen “İmalat Yüklenici Nextar” tarafından istihdam edilmiş ve Japonya’nın en büyük kamera ve optik ekipman üreten bir fabrikası olan Nikon fabrikasında da taşeron işçi olarak çalışmaya başlamıştır. Yuji Uendan gece ve gündüz vardiyası fark etmeksizin günde 11 saati bulan mesailer yapmanın ötesinde, ekstra iş gezileri neticesinde ayda 250 saati aşan bir çalışma temposu içersinde yer almıştır. Hatta genç işçi son 15 gün hiç izin kullanmadan çalışmış ve mide ağrısı, uykusuzluk, uyuşma gibi fiziksel rahatsızlıklar yaşamıştır. Yorucu iş temposu neticesinde 13 kilo kaybeden Uendan nitekim intihar etmiştir. Bunun üzerine “Tokyo Bölge Mahkemesi” Nextar ve Nikon’u genç işçinin ölümünden sorumlu olduğuna dair kararını Mart 2005 yılında vermiştir. Verilen kararın geçici işçiler için bir zafer niteliği taşıdığını belirten Uendan’ın Avukatı Hiroshi Kawahito, aynı zamanda Karoshi Mağdurları Ulusal Savunma Konseyi Genel Sekreteri olarak da görev yapmaktadır. Böylece mahkemenin verdiği karar sonucunda hem Nextar, hem de Nikon, Uendan’ın ailesine tazminat ödemek durumunda kalmıştır (Hida, 2014).

Aşırı iş yükü nedeniyle meydana gelen intihar anlamını gelen karojisatsu, Japonya’da ciddi ve derin bir sorundur. Dünya Sağlık Örgütü’nün verilerine göre, Japonya’da 100.000 kişi başına düşen intihar sayısı Amerika’da gerçekleşen intihar sayısının yaklaşık iki katıdır. Öyle ki, Japonya’da 1998 yılında 30.000 intihar gerçekleşmiştir. Japon Ulusal Polis Ajans’nın araştırmasına göre 2006 yılında ülke çapında 32.155 kişi intihar ederek ölmüştür. Kawahito’ya göre bu intiharların 5000’inden fazlasını, ağır ve stresli çalışma koşullarının neden olduğu karojisatsu kaynaklı intiharlardır. İlerleyen yıllarda da intihar rakamı aşağı yukarı aynı seviyede devam etmiştir. Bu bağlamda 2010 yılında 31.690,2011 yılında da 30.513 intihar gerçekleşmiştir. Ayrıca 2011 intihar rakamının 20.867’sini ya da bir başka ifadeyle %68’sini erkekler meydana getirmiştir. Daha önceden de belirtildiği gibi ILO’nun 2004 yılında yayınladığı rapora göre Japonya’da haftada 50 saatten fazla çalışanların oranı, %28,1’dir. Ancak Avrupa Birliği’ne üye olan ülkelerin pek çoğunda bu oran %10’un altındadır. Öte yandan ücretli izin kullanan çalışanların oranı, 1980 yılında %61 iken bu oran 2004 yılında %47’ye kadar gerilemiştir (Hida, 2014; Aoki, 2012).

2.1. Japonya’da Çalışma Ortamında Depresif Belirtiler ve İntihar Düşüncesi Üzerindeki Etkisi

Japonya’da katılımcı ve demokratik bir çalışma ortamı olduğu algısı yaygın olmasına rağmen, ILO’nun 1993 tarihli “Dünya Çalışma Raporu” bunu doğrulamamaktadır. Raporla, Japon işçilerin uzun çalışma saatleri ile ilişkili olarak ağır stres altında olduğu; hatta bu stres ile başa çıkamayan çalışanların bir kısmının intihar ettiği yer almaktadır (Kato, 2014). Nitekim haftalık 80 saati bulan çalışma saati ile işkolik hale gelmiş bu kişilerde tükenmişlik sendromu çok sık rastlanmaktadır. Bu tür uzun çalışma saatleri kişide ciddi bir hasar meydana gelene kadar çok belirgin olarak hissedilmese bile netice de kişinin fiziksel sistemini zorlayabilmektedir (ILO, 1993:67).

Japonya’da 2009 yılında Misato Takada ve arkadaşları tarafından yaşam tarzının ve çalışma ortamının depresif belirtiler ve intihar düşüncesi üzerine etkisi araştırılmıştır. İş stresi, çalışma saatleri, fazla mesai, sigara ve alkol alışkanlığı, uyku, egzersiz, yemek ve aile faktörleri gibi pek çok değişkenler göz önünde bulundurularak araştırmaya gerçekleştirilmiştir. Toplam 4.118 çalışanın yer aldığı (2.834 erkek, 1.284 kadın) araştırma, Japonya genelinde 11 il ve ilçesinde gerçekleşmiştir (Takada, 2009:649).

Aşağıdaki Tablo 2’de görüldüğü üzere katılımcıların özellikleri dikkate alınarak hazırlanan bu tabloda depresif belirtiler erkeklerde %27,5 iken kadınlarda %32,6 olarak gerçekleşmiş ve söz konusu depresif belirtilerin bir uzantısı olarak “geçen yıl intihar düşüncesi” erkeklerde %27,4 iken kadınlarda bu oran %32,6 civarında gerçekleşmiştir. Yine katılımcılardan 49 erkek intihar girişiminde bulunurken, kadınlarda ise 21 kişi intihar girişiminde bulunmuştur. Genel olarak istihdam durumuna bakıldığında ise erkeklerin kadınlara nazaran üst düzey bir pozisyonda yer aldığı dikkat çekmektedir (Takada, 2009:651).

Daha önceki çalışmalarda stresli iş yaşamının insan ruh sağlığını tehdit ettiği yönündedir. Nitekim 2005 yılında Japon hükümeti çalışma çağındaki nüfusun üçte birinin kronik yorgunluktan muzdarip olduğunu açıklamıştır. Hatta küçük bir yerel kasaba olan Saku’de bulunan hastanede yatan hastaların %32’sinin psikolojik nedenlerle yattığı belirlenmiştir. Bakanlık, hastanede yatanların herhangi bir organik rahatsızlığının söz konusu olmadığını, sadece kronik yorgunluk sendromu nedeniyle tedavi gördüklerini açıklamıştır. 1990 yılında %23,6 olan rakam 2000 yılında %44,5’e kadar yükselmiştir (Morioka, 2008:10).

Tablo 2: Katılımcıların Özellikleri

Özellikler	Erkek (n=2,834)	Yüzde %	Kadın (n=1,284)	Yüzde %
Yaş Ortalaması	42.3	(11.11)	41.9	(11.52)
Depresif Belirtileri	778	(27.5)	418	(32.6)
Geçen Yıl İntihar Düşüncesi	776	(27.4)	419	(32.6)
Geçen Yıl İntihar Girişimi	49	(1.7)	21	(1.6)
Vardiyalı Çalışma	256	(9.0)	91	(7.1)
Gece Çalışması	375	(13.2)	29	(2.3)
İstihdam Durumu				
Müdür Olmayanlar	1631	(57.6)	1,109	(86.4)
Alt Bölüm şefi	386	(13.6)	88	(6.9)
Müdür	455	(16.1)	18	(1.4)
Genel Müdür	230	(8.1)	9	(0.7)
Memur	62	(2.2)	6	(0.5)
Diğerleri	70	(2.5)	54	(4.2)
Endüstri Türü				
Ormançılık / Balıkçılık / Madencilik	5	(0.2)	8	(0.6)
İnşaat	46	(1.6)	11	(0.9)
İmalat	1316	(46.4)	441	(34.3)
Elektrik, Gaz, Isı Temini ve Su	10	(0.4)	8	(0.6)
Bilgi ve İletişim	90	(3.2)	53	(4.1)
Ulaşım	743	(26.2)	60	(4.7)
Toptancılık / Perakendecilik	210	(7.4)	127	(9.9)
Finans ve Sigorta	26	(0.9)	112	(8.7)
Medikal, Sağlık ve Bakım	5	(0.2)	50	(3.9)
Eğitim	46	(1.6)	29	(2.3)
Hizmet	282	(10.0)	339	(26.4)
Kamu	7	(0.2)	5	(0.4)
Diğer	48	(1.7)	41	(3.2)

Kaynak: Takada, Misatov.d. (2009) "Associations between Lifestyle Factors, Working Environment, Depressive Symptoms and Suicidal Ideation: A Large-scale Study in Japan", Industrial Health 2009, 47, p.652.

Misato Takada ve arkadaşlarının yapmış olduğu araştırmanın ikinci kısmı, bu konuda tespit edilen daha önceki bulguları destekler mahiyettedir. Öyle ki, söz konusu çalışmada erkek çalışanların azımsanmayacak bir oranının iş stresi nedeniyle "depresif belirtiler" gösterdiği tespit edilmiştir. Araştırmacılar özellikle uyku saatleri, alkole meyil, yetersiz uyku hissi,

aile üyeleri ile yaşama ve stres azaltma tekniklerinin kullanılması ile ilgili veriler ışığında bu sonuca vardıklarını belirtmişlerdir. Araştırmada iş stresi, alkole meyil, yetersiz uyku hissi ve aile üyeleri ile yaşama değişkenleri sonucuna göre ise erkeklerde iş ilişkisinden kaynaklı “intihar düşüncesi” tespit edilmiştir (Takada, 2009:651).

Tablo 3. Yaşam Tarzı, Çalışma Ortamı ve İntihar Düşüncesi

Değişkenler	Erkek	Kadın	Değişkenler	Erkek	Kadın
Çalışma Süresi / Gün			Alkole Meyil		
≤8 Saat	708	986	Yok	2198	1074
8-10 Saat	1181	236	Var	543	110
> 10 Saat	903	37			
Fazla Mesai /Ay			Ortalama Gün/Saat Uyku Durumu		
Yok	301	371	<5 Saat	150	61
1-45 Saat	1465	604	5-6 Saat	501	208
46-80 Saat	631	19	6-7 Saat	1054	487
81-100 Saat	86	1	≥7 Saat	1053	491
≥100 Saat	32	3			
Tatillerde Çalışma			Yetersiz Uyku Hissi		
Yok	1163	709	Yok	172	78
1-2 Gün	824	175	Az	826	357
3-4 Gün	281	69	Orta	1359	617
≥5 Gün	91	16	Kuvvetli	427	205
İş Stresi			Günlük/Haftalık Eksersiz		
Düşük	873	497	Yok		
Orta	947	366	1-3 Saat		
Yüksek	1001	406	4-7 Saat		
Ortalama Günlük/Haftalık İçki İçme			Gece Atıştırma Alışkanlığı		
Yok	973	804	Yok	1930	1009
1-3 Gün	650	249	Ara Sıra	582	212
4-7 Gün	1099	194	Neredeyse Her Gün	278	45
Stres Azaltma Tekniği			Gece Atıştırma Alışkanlığı		
Yok	1179	399	Evet	1179	399
Var	1578	838	Hayır	1578	838

Kaynak: Takada, Misatov.d. (2009) “AssociationsbetweenLifestyleFactors, Working Environment, DepressiveSymptomsandSuicidalIdeation: A Large-scaleStudy in Japan”, IndustrialHealth 2009, 47, p.652.

Kadınlar da iş ilişkisinden kaynaklı depresif belirtiler; tatillerde çalışma, iş stresi, alkole meyil, yetersiz uyku hissi, yemek saatleri ve stres azaltma tekniklerinin kullanılması ile ilgili değişken sonuçlarına göre tespit edilmiştir. Ayrıca alkole meyil, gece yarısı atıştırma ve stres azaltma tekniklerinin kullanımı ise iş ilişkisinden kaynaklı “intihar düşüncesi”nin kadınlarda da bulunduğu birer belirtisi olarak tespit edilmiştir (Takada, 2009:651).

3. Karoshi ve Karojisatsu'nun Önlenmesi İçin Alınacak Tedbirler

ILO, Japonya'da her yıl binlerce çalışanın ölümüne/intiharına neden olan çalışma koşulları ile ilgili olarak en elzem alınması gereken önlemleri şu şekilde sıralamıştır (ILO, 2013).

- Karoshi ve karojisatsu'nun önlenmesi için “çalışma saatlerinin ve iş yükünün azaltılması” alınabilecek önlemler arasında ilk sırada yer almaktadır. Bu anlamda gece geç saatlere kadar yapılan uzun mesailerin azaltılması, hafta sonu ve özellikle bayramlarda yapılan çalışma saatlerinin kısaltılması, aşırı iş yükünün hafifletilmesi işçilerin işten kaynaklı intiharlarını azaltacaktır.
- Karoshi ve Karojisatsu'nun önlenmesi için şirketler, aileler ve toplum bir bütün olarak çalışanlara medikal (tıbbi) destek ve tedavi sağlamalı, uygun medikal merkezlere erişimleri kolaylaştırılmalı ve konu ile ilgili danışma mekanizmaları oluşturulmalıdır. İşçi intihar anketleri göstermektedir ki, intihar eden personelin pek çoğu intihardan önce depresyon gibi duygusal bozukluktan bir süre muzdarip olduktan (acı çektikten) sonra intihar etmektedir. Çünkü intihar bu hastalığın bir kısmını oluşturmaktadır.
- Sağlıklı ve verimli çalışma ortamı oluşturabilmek için işçiler ve işverenler arasında etkin ve verimli bir diyalog teşvik edilmelidir. İşverenler ve işçiler tarafından ortaklaşa yürütülen düzenli “İşçi Sağlığı ve Güvenliği Komitesi”nin faaliyetleri ya da “Risk Değerlendirme Faaliyetleri” aşırı iş yükü ve iş ile ilgili stres riskini azaltmada yararlı olacaktır.

Sonuç

Aşırı çalışma sonucundaki ölümlerin nedenleri arasında ülkenin kültürü ve sosyal çevresi ele alınmaktadır. Öteden beri Japon çalışanların çalışkan, işlerine bağlı, işkolik oldukları hatta hak ettikleri halde yıllık izinlerini bile kullanmadıkları bilinen bir gerçektir. Fakat bir çalışanın işini sevmesi, sevdiğinden dolayı zamanının çoğunu işinde geçirmesi ayrı bir konu; öte yandan tatil, bayram, dinlenme süreleri yok sayılarak bir insanın ölümüne çalıştırılması ayrı bir konudur. Arada hassas ve çok ince bir çizgi bulunmaktadır.

Japonya'da 1980 yılında yaşanan ekonomik kriz neticesinde;

- Güvencesiz işlerin sayısı artmış,
- İşgücü, sermayedar lehine değişen piyasa şartlarından, emeğini iş piyasasına sunmak zorunda kalmış,
- Buna bağlı olarak mevcut çalışanlarda işini kaybetme korkusu yaygınlaşmış,
- İş piyasasında yaşanan olumsuz hava nedeniyle işgörenler hayatlarını devam ettirebilmek için işlerine çok daha fazla bağımlı hale gelmiştir.

Tüm bu gelişmeler neticesinde çalışma süreleri, sanayileşmiş tüm dünya ülkelerine kıyasla çok uzamış, istihdam şekli düzensizleşmiş, ücretler düşmüş, tatillerde bile işgörenler çalıştırılmış, taşeronlaşma yaygınlaşmıştır. Nitekim orta yaşlı ya da yaşlı işgörenler bir yana, mesleğine yeni başlamış ve hayatının baharındaki pek çok işgören aşırı çalışmanın getirmiş olduğu yorgunluk nedeniyle kalp krizi, kalp krizi veya akut kalp yetmezliği gibi kalp damar rahatsızlığına bağlı olarak ani rahatsızlanarak hayatlarını kaybetmişlerdir. Öte yandan ölümler sadece bu şekilde gerçekleşmemiş, iş stresi nedeniyle bunalıma giren işgörenlerin bir kısmı da intihar ederek hayatlarına son vermişlerdir.

Ne karoshi ne de karojisatsu önü alınmayacak problemler olmamasına rağmen, Japon hükümeti, Japon çalışma hayatının iki önemli problemine karşı yeteri kadar eğilmediği kanısındayız. Bu olayın belki de en vahim tarafı, hükümetin ivedilikli olarak olayları işçi lehine neticelendirmesi gerekirken, bunu yağmadığı gibi ölen işçilerin ailelerine verilecek tazminatlarla aranacak kriterleri, sermayedar lehine düzenlemesi, ölen işçi ailelerinin tazminat alımını neredeyse imkânsızlaştırmıştır.

İşgücünün, piyasa şartlarına bırakılması neticesinde gelinen durum gözler önündedir. Bu nedenle Japon hükümeti konu ile ilgili olarak acilen önlemini almalı ve her yıl binlerce işçinin ölüm ve intiharına neden olan çalışma şartlarını insani boyutlara getirilmelidir.

- Bu bağlamda çalışan kişi başına düşen çalışma süreleri azaltılmalı ya da çalışan sayısı artırılmalı,
- Bilindiği gibi Japonya’da fazla mesai ücretleri çalışanlara ödenmemektedir. Oysaki hak edilen fazla çalışma ücretlerinin çalışanlara ödenmeli,
- İşçi sağlığı ve iş güvenliği önlemleri artırılmalı,
- Çok uzun mesai yapan çalışanların, periyodik olarak sağlık kontrollerinden geçirilmesi gerekmekte,
- Güvencesiz işlerin sayısı azaltılmalı,
- Taşeronlaşmanın önü alınmalıdır. Bu sayılanlar, alınacak önlemlerden sadece bir kaçıdır.

Unutulmamalıdır ki, işgörenin özveri ile çalışmasının nedeni sadece daha kaliteli bir yaşam sürmek içindir, ölmek için değildir.

Kaynakça

- Aoki, Mizuho (2012) “Suicides Top 30,000 for 14th Straight Year”, (<http://www.japantimes.co.jp/news/2012/01/12/national/suicides-top-30000-for-14th-straight-year/>) (31.10.2014).
- Duncan, Meghan (2014) “Work Life in Japan”, (http://prezi.com/9qjg_r0blcwd/work-life-in-japan/) (31.10.2014).
- EmployeeWellnessNetwork (2013) “Karoshi: Death by Overwork in Japan”, (<http://employeeWellnessNetwork.com/2013/02/17/karoshi-death-by-overwork-in-japan/>) (13.06.2014).
- Herbig, Paul A. and Frederick A. Palumbo (1994) “Karoshi: Salaryman Sudden Death Syndrome”, *Journal of Managerial Psychology*, Vol. 9 No. 7, 1994, p.11-16.
- Hida, Misako (2014) “The Land of Karoshi”, (<http://ilsforjournalists.itcilo.org/en/home/press-room/the-land-of-karoshi/>) (14.09.2014).
- ILO (1993) *World Labour Report*, Geneva: International Labour Office.
- ILO (23 April 2013) “Case Study: Karoshi: Death from Overwork”, (http://www.ilo.org/safework/info/publications/WCMS_211571/lang--en/index.htm) (03.06.2014).
- Iwasaki, Kenji, Masaya Takahashi and Akinori Nakata (2006) “Health Problems due to Long Working-Hours in Japan: Working Hours, Workers’ Compensation (Karoshi), and Preventive Measures”, *Industrial Health* 2006, 44, p.537–540.
- Karoshi.Jp (2014) “Prevention of Death from Over work and Remedies for its Victims”, (<http://karoshi.jp/english/overwork1.html>) (10.08.2014).
- Kato, Tetsuro (2014) “The Political Economy of Japanese Karoshi”, (<http://members.jcom.home.ne.jp/katori/Karoshi.html>) (20.06.2014).
- Kirai (2007) “Karoshi”, (<http://www.kirainet.com/english/karoshi%E9%81%8E%E5%8A%B4%E6%AD%BB/>) (12.06.2014).
- Morioka, Rika (2008) *Anti-Karoshi Activism in a Corporate-Centered Society: Medical, Legal, and Housewife Activist Collaborations in Constructing Death from Overwork in Japan*, (<http://escholarship.org/uc/item/98s1c756>) (13.06.2014).
- Nishiyama, Katsuo and Jeffrey V. Johnson (1997) “Karoshi-Death from Overwork: Occupational Health Consequences of the Japanese Production Management”, (<http://www.workhealth.org/whatsnew/lpkarosh.html>) (10.08.2014).
- North, Scott and Rika Morioka (2014) “Japan Tackles the Karoshi Taboo”, (<http://www.atimes.com/atimes/Japan/JAP-02-050514.html>) (12.09.2014).
- Takada, Misato v.d. (2009) “Associations between Life style Factors, Working Environment, Depressive Symptoms and Suicidal Ideation: A Large-scale Study in Japan”, *Industrial Health* 2009, 47, p.649–655.
- Takusari, Eri v.d. (2011) “Mental Health, Suicidal Ideation, and Related Factors among Workers from Medium-sized Business Establishments in Northern Japan: Comparative Study of Sex Differences”, *Industrial Health* 2011, 49, p.452-63.
- Tofugu (2012) “The Japanese are Dying to get to Work [Karoshi]”, (<http://www.tofugu.com/2012/01/26/the-japanese-are-dying-to-get-to-work-karoshi/>) (11.06.2014).
- Totsuka, Etsuro and Toshio Ueyanagi (1991) “Prevention of Death from Overwork and Remedies for its Victims”, (<http://bbs.clutchfans.net/printthread.php?t=103419&pp=20&page=2>) (31.10.2014).

Wisegeeek (2014) “In Japan, What is Karoshi?”, (<http://www.wisegeeek.com/in-japan-what-is-karoshi.htm>) (12.06.2014).